

مروری بر دست‌نوشته‌ها و پارچه‌نوشته‌ها

شهید قلب تاریخ است... انتقام خون برادران دانشجوی شهیدمان را از شاه خواهیم گرفت طرح حکومت اسلامی در... ایران ریشه دوانده است لا به حکومت استبدادی دیکتاتوری خودکامه، غیر متقین و مستضعفین/ما خواستار ... شهادت حسینی، امامت خمینی ممکن است مملکت با کفر بماند اما با ظلم و استبداد هرگز به همت خمینی نهضت ادامه دارد ما کشته‌شدن در راه خدا را افتخار می‌دانیم درود بر عشایر غیور و مسلمان خوزستان که در جمع ما و با ما همصدا هستند درود بر مجاهدان خلق مسلمان شعار ما، مکتب، نظام، وحدت، هدف، و رهبری اسلامی است شهادت ره رستگاری است نصر من الله و فتح قریب استعمار دفاع از سرمایه‌ها ... را از تجاع می‌خواند انقلاب ما آگاهانه و اسلامی و روشنگرانه، رهبری شده بر مبنای اسلام علی است مردن با شرافت به زندگی ننگین است مرگ بر امپریالیسم آمریکا خواهان حکومت اسلامی با رهبری امام خمینی هستیم پیروزی نزدیک است مرگ بر امپریالیزم خونخوار آنان که رفتند کاری حسینی کردند و آنان که ماندند باید کاری زینبی کنند و اگر نه بزدی‌اند برقراری حکومت ... خدا بزرگ‌ترین پشتیبان است ملت لازم است با هر وسیله ممکن، به سقوط این دستگاه جبار قیام کنند تا برقرار جمهوری عدل اسلامی بر... استقلال آزادی حکومت اسلامی درود بر مبارزان مسلمانان ایران، فلسطین... مکتب ما مکتب آزادیگی ای ارتش ایران ششما بیشتر از دیگران پیش خداوند و ملت و نسل‌های آینده مسوول هستید، همتی دلاورانه کن این طبیعی است که حق همیشه پیروز است کل یوم عاشورا و کل عرض کربلا پیروزی زیباتر اما زیباتر پیکار شرافتمندانه است ما خواستار لغو حکومت نظامی و آزادی زندانیان سیاسی و تبعیدشده هستیم خواسته معلم حقوق نیست درود بر شهیدان راه آزادی حکومت نظامی معرف دموکراسی و فضای باز سیاسی نیست پیروز باد مبارزات مردم ایران برای آزادی همه زندانیان سیاسی در راه برقراری حکومت اسلامی رهبر ما خمینی است خدایا! مردنی عطا کن که بر بیهودگی‌اش سوگوار بنشینم شهادت حضور در صحنه حق و باطل ... است ... سازش نخواهیم کرد و حقیقت را فدای مصلحت نمی‌کنیم و اما اگر آن قوم موفق شوند ... که مرا به دار کشند ...

... اگر می‌توانی بمیران و اگر نمی‌توانی بمیر بعثت روح‌الله است ما خود را با خون می‌شوئیم نه مسلمان عالم، نه مسلمان علمی، بلکه مسلمان آگاه مر جعی که کشور اسلامی ایران را زیر چنگال استبداد و دیکتاتوری بیرون می‌آورد لیاقت دارد خون در راهش بدهیم نه سازش، نه تسلیم، ادامه انقلاب دانشجو، معلم، محصل پیوندان محکم‌تر باد ما زنان مسلمان خراسان آزادی خواهران در بند را خواهانیم برادر ارتشی چرا برادر کسی؟ تا برقراری حکومت اسلامی به مبارزه ادامه می‌دهیم بدون سرنوشتی رژیم شاه نجات امکان ندارد برادر ارتشی آیا بهتر نیست به جای ... بودن در حکومت شاه مستبد، آزادی را در پر تو امام خمینی انتخاب کنی؟

بباید به پاس مشعلی که بتشکن بزرگ در شب یلدای ظلمت برافروخت حسین‌وار به ندای مستضعفین زمین پاسخ دهیم که ابراهیم زمان را نمرود به قتلگه برده است در باغ آزادی جای شهدا خالی است جمهوری اسلامی دستاورد خون شهیدان است حزب فقط حزب‌الله رهبر فقط روح‌الله برادر ارتشی! ما به تو گل می‌دهیم تو به ما گل‌وله آزادی زندانی سیاسی تا پیروزی کامل از پا نخواهیم نشست شاه و عمال ساواکی باید اعدام گردند درود به شهیدان راه حق مبارزه ما به خاطر تشکیل حکومت اسلامی است ایران کشور ماست خمینی رهبر ماست سکوت مقال ستمگر خیانت به نسل آینده است سرتگون باد رژیمی که مساجد را به آتش می‌کشد سال‌های تیره حصار پایان یافت نهضت ما حسینی است رهبر ما خمینی است برقرار باد حکومت عدل اسلامی محرم ماه پیروزی خون بر شمشیر است ملت ایران خواهان حکومت اسلامی است پیروز باد نهضت خلق مسلمان ایران من می‌خواهم در قبرستان شهدای آزادی دفن شوم جواب ما به طاغوت این است: نه

دستاوردهای انقلاب فلسطین، اریتره، فیلیپین ... جنبش تنباکو، مشروطه، جنگل... رهنمودهای خلق مبارز ایران بر رهبری امام خمینی است سلام گرم ما به رهبر خستگی‌ناپذیرمان امام خمینی و شهید قلب تاریخ است اگر دین ندارید پس در دنیای‌تان آزادمرد باشید کارگر در طلایع جمهوری اسلامی روزت مبارک درود کلیه کارگران آماده نفت به تمامی شهیدان راه حق تاسرنوشتی رژیم و استقرار جمهوری عدل اسلامی مبارزات و اعتصابات در صنعت نفت ادامه دارد ما دانشجویان طبق قانون اساسی تیراندازی در تظاهرات آرام را محکوم می‌کنیم خواهر! تو که پا به پای برادرت جنگیدی، پیروزی‌ات مبارک برچیده شدن سانسور مطبوعات و کتاب ما اهالی بنارویه آماده هر گونه فداکاری برای رهبر زعیم عالیقدر آیت‌الله العظمی خمینی و خواهان استقرار حکومت جمهوری اسلامی ایران هستیم به کوری دشمنان و به فرمان خمینی، ارتش برادر ماست خدا، قرآن، خمینی؛ این است شعار ملی رفتن شاه نخستین قدم است، ملت ایران تا برقراری کامل حکومت جمهوری اسلامی به نهضت خود ادامه خواهد داد؛ کودتای ۲۸ مرداد دیگر نه! برادر ارتشی! مرا در نشانه تفنگت نشان، من و تو هر دو در نشانه تفنگ دیگرانیم (امپریالیسم) سکوت و سازش کار خائنان است

توضیح: به جای واژه‌های ناخوانا «...» گذاشته شده است.

مکتب‌شناسی پارچه‌نوشته‌ها و دست‌نوشته‌های روزهای مبارزات انقلاب اسلامی

گفتمان روی دست‌ها

■ انقلابی برای تبلور آرزوهای بشریت

شعار در هر مسلک و مرامی وسیله مناسبی برای بیداری مردم و جذب آنان برای شرکت در اجتماعات و بالاخره تبلور خواسته‌ها و آرزوها، برخلاف سایر مکاتب که شعارها در آن مختص مسائل مادی و ظاهری است، انقلاب اسلامی ایران نگاهی فراتر از مسائل مادی به عرصه مبارزاتی خود داشته است، لذا بر همین باور «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» را مطرح می‌کند. هرچند در دهه ۵۰ مارکسیست شعار «نان، مسکن، آزادی» را روی دیوارها می‌نوشت اما به گواه تاریخ هیچ مورد استقبال قرار نگرفت، چرا که مردم انتخاب خود را کرده بودند. در یکی دیگر از پارچه‌نوشته‌ها آمده است: «مبارزه ما به خاطر تشکیل حکومت اسلامی می‌باشد».

همچنین بالای سر تعداد زیادی از مردم این متن نوشته شده بود: «هر جعی که کشور اسلامی ایران را از چنگال استبداد و دیکتاتوری بیرون می‌آورد لیاقت دارد خون در راهش بدهیم». این شعار، هم نوعی دست از جان شستگی را روایت می‌کند و هم به صورت صریح تأکید می‌کند نوع نگاه به نهضت مادی نبوده است، بلکه بسیار نیز آرمانی بوده است. گویی انقلاب اسلامی صرفاً برای مردم ایران نبوده و نوعی برآشتن بر «استبداد و استکبار» بوده است. انقلاب در برابر استبدادی رخ داد که بر جامعه‌ای که در دسته «جهان سوم» جامیابی شده بود، مسلط بود و بر دیکتاتوری‌ای شوریید که همان استبداد آن را رسمیت بخشیده بود.

حتی انقلابیون پای خود را فراتر گذاشته و به جهان، الگویی از مبارزه آگاهانه و به دور از شورش و خشونت‌های مرسوم در سایر انقلاب‌های دنیا را معرفی کردند. روند این انقلاب به گونه‌ای پیش رفت که همه اندیشمندان در جهان رؤیای آن را برای بشریت ترسیم کرده‌اند. این نشان می‌دهد انقلاب اسلامی با بهره از تعالیم مکتب اسلام و نهضت حسینی که مقدم بر اندیشه‌های غربی است، برای جهانیان راهکار ارائه داده است.

در یکی از شعارها آمده است: «پیروزی زیباتر اما زیباتر پیکار شرافتمندانه است».

بله! انقلاب اسلامی دستگاهی انسان‌ساز است که تلاش می‌کند ضمن توجه به مسائل بنیادین و جدی، بین گفتمان خود با نوع کنش‌های اعتراضی مرسوم دوران انقلاب صنعتی مرزبندی داشته باشد؛ چنانکه در دیگر دست‌نوشته‌ها تأکید شده است: «انقلاب ما آگاهانه و اسلامی و روشنگرانه، رهبری شده بر مبنای اسلام علی است».

■ ترسیم آینده برای نظم جدید

همچنین برخی شعارها حکم ابلاغ پیام را داشت تا جایی که شعار بین نیازهای حال و خواسته‌های آینده پل می‌زد. در یکی از دست‌نوشته‌ها عنوان شده: «نه مسلمان عالم، نه مسلمان علمی، بلکه مسلمان آگاه» که این دست‌نوشته ترسیم‌کننده نوعی خروج از انفعال مسلمانان از طریق آگاهی است. در نوشته دیگری آمده است: «ای ارتش ایران! شما بیشتر از دیگران پیش خداوند و ملت و نسل‌های آینده مسوول هستید، همتی دلاورانه کن». ارتباط با خداوند (نسبت طبیعت و انسان)، ملت (درک شرایط جامعه مدرن) و نقش‌دهی به ارتش به عنوان محافظ مرزهای ایران اسلامی در آینده نیز از این سنخ شعارها بوده است. باید تأکید کرد مبارزان انقلابی همچنین به طور قطعی به دنبال خروج از نظم فعلی و تشکیل نظم جدید بوده‌اند. پارچه‌نوشته‌های بسیاری بر «برقراری»، «خواهان»، «خواستار» و... اصرار ورزیدند. همچنین

عباد محمدی: دیروز صبح که از حدود پل کالج وارد مسیر راهپیمایی شدم، برانگیخته از جمعیت حاضر، در مسیر راهپیمایی به پیش می‌رفتم و به این می‌اندیشیدم که تشکیل یک راهپیمایی با تظاهرات و... چقدر سنجش‌پذیر است. آنچه در این سال‌ها در یافته‌ام، این است که در یک تجمع همه نمادها و نشانه‌ها به صورت آگاهانه در خدمت کنش انسانی قرار می‌گیرد، هر چند خود آن تجمع آگاهانه نباشد یا بر آمده از نوعی هیجان باشد. حال اگر یک تجمع، حاصل خودآگاهی تاریخی باشد که حد اعلامی کنش جمعی محقق شده و حتماً از حضور هر ساله مردم در پاسداشت روز پیروزی انقلاب اسلامی نیز از همین جنس است. در مقابل، مراسم‌هایی را شاهد هستیم که اگر چه در مسیر آگاهی‌بخشی و روشنگری پیش رفته‌اند اما به دلیل اینکه حضور توده‌ها آگاهانه نبوده است، در ادامه نیز از سوی مردم به عنوان نقطه عطف مورد استقبال و پیگیری قرار نمی‌گیرد. مثلاً فرانسه در روز ملی خود معروف به جشن‌های روز باستیل (۱۴ ژوئیه) که منتهی به انقلاب فرانسه شد، با تانک و خودروی پلیس کف خیابان‌ها رژه بر گزار می‌کند؛ برخی کشورهای دیگر حتی از این ضعیف‌تر عمل می‌کنند و با چند آتش‌بازی پراکنده، سر و ته ماجرا را هم می‌آورند. اما در اینجا و با گذشت ۴۰ و نیم دهه از پیروزی انقلاب اسلامی وضعیت متفاوت است. «مردم» دعوت می‌شوند به پاسداشت پیروزی انقلاب اسلامی و با مشارکت خود خلق لحظه می‌کنند. یک وجه راهپیمایی ۲۲ بهمن در ایران حضور پارچه‌نوشته‌ها و پلاکاردها و دست‌نوشته‌هاست. پیش‌تر مدعی شدیم حضور مردم در اعتراضات ایام مبارزات انقلاب اسلامی از یک خودآگاهی تاریخی نشأت گرفته بود اما این مدعا چطور قابل اثبات است؟ برای درک این مساله سراغ پارچه‌نوشته‌ها و دست‌نوشته‌های دوران مبارزات رقتیم که در مردمی‌ترین حالت خود کاربرد داشته‌اند. برای این ره یافت به حدود سال‌های ۵۷، کمی قبل‌تر از ۲۲ بهمن بازگشتیم تا مجدداً شرایط جامعه ایرانی را مرور سازیم. هر چند مدارهای مختلفی برای بررسی این مهم پیش‌روی ما قرار دارد اما با توجه به شرایط آن روزگار و نقش مردم در پیشبرد امور انقلاب، بر «شعارها» متمرکز شدیم و در این مجال هم شعارهای کلیدی و دیوارنوشته‌ها را کنار گذاشته و پارچه‌نوشته‌ها و دست‌نوشته‌ها را محور قرار دادیم.

■ شعرا: تبلور خواسته‌های مکتبی

برای این منظور تلاش شد پارچه‌نوشته‌های مبارزان انقلابی به عنوان الگوی گفتمانی و کنشی مورد بررسی قرار گیرد تا هم از این مسیر بدانیم که نهضت امام خمینی(ره) در نظر عموم جامعه انقلابی آن زمان چگونه بروز یافته است و هم درک کنیم شرایط انقلاب اسلامی مبتنی بر هارور و مکتب کدام اندیشه بوده است. باید اقرار کرد «شعرا» در دوران مبارزات انقلاب اسلامی که تمام وسایل ارتباط جمعی اعم از رادیو و تلویزیون و مطبوعات در اختیار حکومت ستشاهی قرار داشت و مردم از هیچ‌یک از این امکانات برخوردار نبودند، به عنوان سلاحی کوبنده و تیغی برنده در جامعه مطرح بود تا جایی که همین شعارهای توفنده در فضای خفقان طاغوت بود که به مردم جرأت بیشتری می‌داد به نهضت اسلامی بپیوندند.

یکی از مجلات ابتدای پیروزی انقلاب که نام آن برای ما مشخص نیست درباره کارکرد شعارها نوشته است: شعار پیوندی مستمر و ارگانیک با مکتب دارد، تا جایی که تبلور خواسته‌های مکتبی به شمار می‌رود. به همین علت شعار در اسلام چند کلمه بی‌محتوا و ظاهری نیست، بلکه در اسلام تعلیمی وجود دارد که رعایت و اجرای آن جنبه شعار دارد.

هرچند عمده تصاویر پارچه‌نوشته و دست‌نوشته‌های برجام‌ننده از روزهای مبارزات مردم ایران علیه نظام دیکتاتوری شاه و تفکر استبدادی غرب، به دلیل امکانات اندک و ضعیف، نامعلوم و غیر واضح است اما کمی دقت و صرف‌وقت ما را به نتایج جالب و بدیعی می‌رساند. به این منظور سلسله روایت‌های تصویری یک مرکز اسنادی را که بیش از ۳ هزار و هفتصد تصویر را از جای‌جای ایران و در جریان مبارزات منتشر کرده است، مقلب دیده‌نهادیم و شعارهای پیدای آنها را بررسی کردیم.

■ کنش آگاهانه...

بررسی تصاویر، نخست از اهمیت پارچه‌نوشته به منظور انتقال مفهوم خبر می‌دهد. تصاویر راهپیمایی‌ها بر است از پارچه‌نوشته‌ها و دست‌نوشته‌ها، دیوارنوشته‌ها و اعلامیه‌های انقلابیون که گویای نوعی کنش جمعی

